

TÜRKLERDE KUT İNANIŞI VE MARŞ GELENEĞİNE ETKİLERİ

Oğuz Kalkan

Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, okalkan@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9617-3701

Kalkan, Oğuz. "Türklerde Kut İnanişi ve Marş Geleneğine Etkileri". idil, 101 (2023 Ocak): s. 87-97. doi: 10.7816/idil-12-101-08

ÖZ

Kut sözcüğü; bereket, talih, uğur, baht anlamları da olmakla birlikte esas itibarıyla tanrısal alandan Hakan'a bahşedilen yönetme erkini ve iktidar gücünü ifade eder. Tanrı katından Hakan'a verilmiş olan Kut, Hakan ya da halk sorumluluklarını yerine getirmediği takdirde her zaman için yine Tanrı tarafından geri alınabilmesinin mümkün olduğuna inanılan bir kavramdır. Birçok felsefi anlam katmanı olan bu soyut kavram, birtakım semboller ve objeler ile görünür hale getirilmiştir. Bu sembollerde eski Türk inanışlarının izleri aranmalıdır. İktidar göstergesi olan kutlu sembollerden biri de Hakan çadırı önünde, günün belirli zamanlarında davul çaldırılması yoluyla uygulanan Nevbet geleneğidir. Hakanın yönetme yetkisinin kendisinde olduğunun hem halka hem de bizzat Hakan'a hatırlatılmasının bir yolu olan davul çaldırma geleneği en eski Türk devlet geleneklerinden biri haline gelmiş, sonraki zamanlarda bu gelenek mehter ve bando şeklinde evrimleşse de uygulanılmasından hiçbir zaman vazgeçilmemiştir. Bu çalışmada davula ve nevbete verilen önemin ifade ettiği felsefi anlam üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kut, Şamanizm, Hakimiyet, Marş, Nevbet, Mehter

Makale Bilgisi:

Geliş: 6 Kasım 2022

Düzeltilme: 19 Aralık 2022

Kabul: 2 Ocak 2023

Giriş

"Tanrı kaynaklı güç" kavramsal çatısı altında şekillenen kut sözcüğü en eski dönemlerinden bu yana gerek tarihi, gerekse de çağdaş Türk lehçelerinde varlığını sürdürmüş bir kelimedir. Etimolojik sözlüklere dayanarak yapılan çalışmalarda, kut sözcüğünün pek çok anlamının olduğu ortaya konulmuştur. Turgunbayer (2019:245) Kut kelimesinin soyut ve somut anlam katmanları içerdiğini özellikle vurgulamaktadır. Kelimenin soyut bir düzlemde insanların dış dünya algısıyla ilgili Tanrı, ikbal, talih gibi anlamlarının yanında ruh, can, gönül, hayat enerjisi gibi kendi iç dünyalarını ilgilendiren anlam boyutları da mevcuttur. Diğer taraftan tılsım, putçuk, sihirli bir nesne (YADA taşı gibi) giysi ve bu çalışma özelinde incelenen; davul ve tuğ gibi somut maddi karşılıklarının da olduğu dikkate değerdir.

Bayat (2006:143-47), Gök-Tanrı inancının ve günümüzde halen yaşamaya devam eden Kamlık inancı arasındaki benzerliklere vurgu yaparak, bu benzerliklerin en belirgin olanlarından birinin ruh kavramı olduğunu ifade etmekte kut kavramını da yine bu çerçevede değerlendirmektedir. Bu bağlamda Bayat'a göre birden çok ve birbirinden farklı ruh (can) inançları mevcuttur. Bunlardan biri de yaşam gücü, şans ve mutluluk anlamlarına karşılık gelen kut inancıdır. Kut kelimesi Altay Türkçesinde de paralel şekilde, hayat gücü, üreme, mutluluk, hayırlılık anlamlarına gelmektedir. Altay Türkçesinde aşırı derecede korkan birinin akli dengesini yitirmesi anlamındaki "*kudı çilip pardı (ruhu sıçradı)*" ifadesi de buradan kaynaklanmaktadır. Zaten bu inanç çevresinde kişinin hasta olması ruhunun bedenini terk etmesinden kaynaklıdır. Şamanlar da sağaltım ayinlerinde vücudu terk eden ruhu geri getirmek için uğraşırlar. Ayrıca Altay Türkçesinde yer kudup pardı ifadesi de yer verimlilik gücünü kaybetti, güzelliğini yitirdi anlamına gelir.

Kalafat (2004:16) Bengü Taş yazıtlarında Gök Tanrı inanç sisteminde Tengri'nin yaratıcı, kut, güç, ülk ve birlik verici yüce varlık olma özelliklerinin anlatıldığı bilgilerini aktarır. Buna göre Gök (gökyüzü veya mavi gök), yağız yer (kara yer, toprak yahut yeraltı) Yir Sub (yer ve sular, yani yeryüzünün) Tengri tarafından kılındığını/yaratıldığını bir ıduk yani Tanrı vergisi olduğu kabul edilir.

Ergun (2004:175,158) ise Tanrı'dan kut almış, hayat ağacının budağında beslenerek ölümsüzlük kazanmış kahramanlardan ve bu kahramanların Tanrı istediği zaman, hayat ağacı vasıtasıyla göğe çıkmalarından bahsetmektedir. Eliade'nin Evren Ağacı, bazı kaynaklarda ise Hayat Ağacı olarak isimlendirilen bu ağaca Türk dünyasında olduğu gibi, Anadolu'da da Uçmak Ağacı denilmektedir. Ergun bunun yanında masal kahramanlarının yardımlarına yetişen, yer altından -yani öbür dünyadan- yeryüzüne çıkaran efsanevi ve kutsal bir kuştan da bahsetmektedir. Yalnız Ağaç denilen ve Tanrıyı temsil eden ağaç üzerinde yuva yapmış olan orada yaşayan bu kuşa, Tanrı'dan kut verilmiştir. Böylece insanları ve kahramanları zor durumlardan kurtarma kudretine sahip olabilmektedir.

İnan, Şamanizmin esaslarını incelediği çalışmasının Tanrılar ve Ruhlar bölümünde bereket ve refah sağlayıcı dişi ruhlar olan Ayısıtları anlatırken kut kavramına dikkat çeker. Yazar Ayısıtların dağınık halde bulunan hayat unsurlarını toplayıp birleştirerek kut yaptıklarını ve bunu anne karnındaki çocuğa üflediklerini bu şekilde de çocuğa can verildiğini anlatır. Ayrıca bu ruhlar gebe kadınları daima himayeleri altında bulundurlar. Diğer taraftan üç bölümlü dünya tasavvuru içerisinde kut yukarıyı yani Gök'ü ifade eder. Gök aynı zamanda Gök-Tanrı'nın oturduğu saray olarak da ifade edilmekte ve bu nedenle de kutlu görülmektedir (İnan 1986:37).

Türker-Küyel varlık alanında İslâm öncesi Türk düşünce yapısını kavramanın *Gök İnancı, Kut, Gönül, Mahayâna-Hinayâna, Tengricilik, Atalar Ruhı* kavramlarının bir sıra dahilinde anlaşılmasına bağlı olduğu görüşündedir. Kültür tarihçilerine göre aralarında Türklerin de bulunduğu topluluklar "Dikotomik Universalizm" denilen bir dünya görüşüne sahiptirler. Gök İnancı da denilebilecek bu görüşe göre yer-gök birbirlerine düşman olmayan iki varlıktır. Bu iki varlık kaynaşarak ağaç, ateş, su, yer ve madeni, bunlar da kaynaşarak evreni oluşturmaktadırlar (Türker-Küyel 1997:651-52).

Türker-Küyel (1997:653) Türklerin Gök inancına göre evren dört yolun kesiştiği dört yönlü bir plandan ibaret olduğunu ifade etmektedir. Birbirini dik olarak kesen iki çizginin kesişme noktasından çıkan dikin üstü Gök, altı Yer-Su'dur. Dikin üstteki ucunda yeri hiç değişmeyen *Temür (Altun) Kazguk* adındaki *Kutup Yıldızı* bulunmaktadır. Evren bu yıldız etrafında ezeli, dairesel, kesintisiz bir dönüş hareketi yapmaktadır. Diğer gök cisimleri de bu harekete uymaktadırlar. Gök çökmez, yer yanılmaz, dağlar yerinden oynamaz, yıldızlar yere düşmez yani genel manada *Nizâm-ı Âlem* bozulmaz. Bu düzenin sağlayıcısı ise Gök'te oturan Gök-Tanrıdır. Gök çarkı, bir kazık gibi çakılmış duran Kutup Yıldızı etrafında, devlet çarkı da hakan çadırının direği etrafında muntazam şekilde döner. Gökteki nizam yer yüzünde, Kutup yıldızının tam altındaki ucunda hakanın oturduğu şehire tamamen yansımış durumdadır. Toplum da bu plana göre şehre yerleşmiştir. Devlet erkani hükümdarın etrafında rütbelerine göre dizilir ve onurlanırlar. Buna *kuram* denir. Türk Kağanı ve Melikesi otağındaki tahtında tıpkı evrendeki Kutup Yıldızı gibi kıpırdamadan oturur. Fezâ'ilü'l-etrâk isimli eserde uzun uzun anlatılan bu sahnenin nedeni devletin evren nizamının, hükümdarın ise devlet nizamının sembolü olması durumundan kaynaklanmaktadır. Hükümdar faaliyetlerini Gök-Tanrının buyruğu ile Gök-Tanrı adına, Gök-Tanrı'dan aldığı kut ile yapar. Bu nedenle hükümdara karşı gelmek Tanrı'ya karşı gelmekle eş değerdir.

Eski Türklerin dini inançlarını universalizm yaklaşımı çerçevesinde değerlendiren araştırmacılardan bir de Emel Esin'dir. Esin'e göre (1978:88) Türklerin dini görüşlerinin temelini oluşturan gök, yer-su ve atalar kültürleri, erken Taoizm anlayışı içinde şekillenmiştir. Bu bağlamda Türkler kâinatın külli bir ruhunun olduğunu varsayar ve

bunun *ıduk (kutsal)* olduğunu düşünürler. Yazara göre bu yaklaşım “panteizme (kâinatın külli ruhunu ilah saymaya) yakın bir dini veçhe” olarak değerlendirilmeli ve erken *Taoizm ile Vahdet-i Vücut* görüşleri arasındaki benzerlikler dikkatten kaçırılmamalıdır.

Esin’e göre (1978:96) universalist kozmolojinin Türk inancındaki algılanış biçimlerinden biri de kâinatın bütün yönlerini ve katmanlarını beş unsurun bileşimi saymaktır. Türklerde beş unsur *Oğuz (oğuş veya uğuş)* adı altında, ateş, ağaç, maden altın ve demir, su ve topraktan ibaret olup her insan veya her sülale bu unsurlardan birine mensup sayılıyor ve ondan kut alıyordu. Esin yazılı kayıtlarda bu unsurlara da kut dendiğini ve Türklerin bunlara ibadet ettiğinin rivayet edildiğini aktarmaktadır. Ayrıca yazara göre toprak unsuru yer tanrısı ile su, ateş ve altın unsurları ise Uygur metinlerinden anlaşıldığına göre hükümdarlık kutu ile ilgili olmalıdır. Örneğin Uygur Kağan’ı ulu, parlak bir göle ve alevli bir ateşe, Kağanın oğuzu (bağlı olduğu unsur ve soyu) ise altına benzetilir. Çin kaynaklarından da efsanevi Gök-Türk hükümdarlarının bağlı oldukları unsurlar ile ilgili mucizeler gösterdiklerini öğreniyoruz. Kamların “*Yada*” taşı ile yağmur yağdırması gibi bir Göktürk hükümdarının da su ve yel yaratarak Tanrısal güçlere sahip oldukları buna bir örnek olarak verilebilir.

Esin (1978:88) universalist kainat algısının başka bir katmanının da Göktürk Yazıtları’ndaki devletçilik anlayışı ile paralellliğini vurgular. Buna göre Türk Kağanı Gök Tanrısı Tengri Kan’a (Han’a) eşdeğer ve ondan kut almış bir hükümdar sayılıyordu. Gök ile ilişkili olmasının bir sonucu olarak da Türk hükümdarı mekân bakımından göğe yakın, Altın-dağ diye anılan bir zirvede veya Ötüken gibi mukaddes bir ormanlı dağda oturuyordu. Bu semavî dağ, gök ile yer arasında yükselen bir miğfer gibi tasavvur ediliyor, gök tanrısına kurban verilmesi törenleri özellikle buralarda yapılıyordu.

Sonuç olarak, kut kavramının yukarıda yer verilen tüm sözlük anlamları ve Türklerin inanç dünyasındaki karşılığı Prof. Dr. Mübahat Türker-Küyel tarafından şu şekilde özetlenmektedir (1997:654):

1. Kut; varlığın ve olumlu değer in ideal sınırına ulaşma halidir.
2. Kut; varlığın ve olumlu değer in ta kendisidir.
3. Kut; varlığı ve olumlu değeri ideal sınırına ulaştıran sebeptir. Bu sebep ise sebepler sebebi Tanrı’dan başkası değildir.
4. Kut; bütün bunların böyle olduklarını bilmektir.

Türker-Küyel (1997:654-55) buradan hareketle kut kavramının varlık ve akıl yani gerçek varlık, uyumlu evren, erdemli insan anlamlarını kapsayan çok geniş içerikli felsefî bir kavram olduğunu özellikle vurgular. Kut kelimesinin diğer tüm anlamları da bu noktaya bağlıdır. Çünkü Türklerde beş unsur olan ateş, su, toprak, maden ve ağaca yani evren düzenine bağlı olarak güce, erkinliğe, cana, bereket, bolluk ve verime, adalete (köni törü), adaleti istemeye ve tüm bunları bilmeye, bilgeliğe, hüküm sürmeye, başa geçmeye, şansa, uğura ve bahta da kut denir.

Bu anlamda kut sadece hükümdara verilen yönetme yetkisini değil aynı zamanda tüm topluma dağıtılmış bir Tanrısal vergiyi de ifade eder. Her insana ayrılan bu Tanrısal paya *ülüş* denir. Ülüşler arasındaki farklar ancak kutluların kutlarını kutsuzlar ile paylaşmaları yoluyla kapanabilir. İşte bu sebeple Türk hakanı halkına hizmet için Gökten almış olduğu kutu halkına geçirmek veya dağıtmak için vardır. Her ne kadar kutu yani yönetme yetkisini ve gücünü Gök-Tanrı’dan aldığına inansa da düzene uymak zorundadır. Düzene-adalete uymak hükümdarın görevidir, aksine halkına bağışlamış olduğu bir lütuf değildir (Türker-Küyel 1997:655-57).

Çoruhlu (2002:20) da Türk Hükümdarının Gök-Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olduğunu ve Tanrı’nın ona kut verdiğini vurgulamaktadır. Çoruhlu ayrıca hükümdarın Gök-Tanrı’yı temsil etmesine paralel olarak hükümdarın eşinin de Tanrıça Umay’ı temsil ettiği ve ondan kut aldığını böylece veliaht prenslerin de dünyaya kut sahibi olarak geldiklerini ve isimlerini bu sayede aldıklarını Kül-Tigin yazıtlarından aktarmaktadır¹ (2002:39). İsim alma/verme uygulaması Dede Korkut hikayelerinde de görülen kahramanlık ya da yararlılık gibi bir eylem sonucunda kişinin onurlandırılması şeklindeki Türklerin eski bir geleneğidir. Bahse konu uygulamada da görüldüğü üzere geleneğin Umay Tanrıça üzerinden kut ile ilişkilendirilmesi devam eden tarihi süreçlerde Şaman ya da Kamlar üzerinden alınan kut şeklindeki uygulamalara evrilmiştir.

İbrahim Kafesoğlu’na göre (1998:248-49) dünya devlet geleneklerinde Gelenekçi Hakimiyet, Karizmatik Hakimiyet ve Kanuni Hakimiyet olarak sınıflandırılabilir üç çeşit iktidar dayanağı vardır. Yazara Eski Türk devletlerinde iktidar algısının hükümdarlarda insan üstü vasıfların varlığına inanılan, karizmatik hakimiyet tipindeki sınıflandırma kapsamında düşünülmesi gerektiği görüşündedir. Orhun abidelerinde geçen; “Tanrıya benzer, Tanrı’da olmuş Türk Bilge Kağan²”, “Babam Kağan ile Anam Hatunu Tanrı tahta oturttu³”, “Tanrı irade ettiği için, kut’um olduğu için kağan oldum⁴” gibi ifadeler bu durumun en açık delilleridir. Bu tarihi kayıtların da

¹ Kültigin Yazıtı Doğu cephe 31 numaralı satır: *Umay misali annem hatunun kutu sayesinde kardeşim Kül Tigin erkeklik adını elde etti. 16 yaşında, amcam Hakan’ın devleti için şöyle başarılar kazandı...*

² Kitabe I, Güney 1; Kitabe II, Doğu 1

³ Kitabe I, Doğu 25; Kitabe II, Doğu 21

⁴ Kitabe I, Güney 9-10; Kitabe II, Kuzey 7-8

gösterdiği üzere eski Türk devletlerinde siyasi iktidar Kut tabiri ile ifade ediliyordu. Yine kitabelere göre Türk Hükümdarı Tanrı tarafından *Kut ve Ülüg (kısmet)* ile donatıldığı için iş başına gelebilmektedir⁵.

Çandarlıoğlu da (2003:95) eski Türk devletlerinde siyasi istikrarın kut kavramıyla ifade edildiğini ve her ne kadar devlet yer yüzünde olsa da iktidarın Tanrı'dan geldiğini vurgulamaktadır. Yazara göre Türk hükümdarları gücünü Tanrı'dan almakla beraber Türk toplulukları din odaklı cemiyetler değildirler. Hükümdarlar da insandır. Hakları değil görevleri vardır. Hükümdar dağınık boyları toplayıp nüfusu çoğaltmakla, halkı doyurmak ve giydirmekle görevlidir. Hükümdarların millet yolunda gece uyumadan gündüz oturmadan çalışması gerekiyordu. Görevlerini yapmayan veya yapamayan hükümdardan Tanrının kutunu geri alacağına inanılırdı. Tahta çıkışta da töre hükümleri geçerliydi. Siyasi iktidarın kaynağını Tanrı'ya bağlamak, Hakan'ı Tanrı huzurunda sorumlu tutmakta, bu düşünce tarzı icraatın millet tarafından kontrolüne imkân sağlıyordu. Bu kontrol de meclisler yoluyla yapıyordu.

Köprülü de (1980:59-60) Uygurlarda hakimiyetin ve siyasi iktidarın ilahi bir yetkilendirme ile verildiğini gösteren menkıbeleri aktarmaktadır. Buna göre Uygur lehçesinde İdikut kelimesiyle ifade edilen hükümdarlığın, bir gece Tuğla ve Selenga isimli iki nehir arasındaki bir ağacın üzerine gökten inen mucizevi bir ışıkla geldiğine inanılır. Bir süre sonra ışıgın üzerine düştüğü ağacın gövdesinde gebe bir kadının karnına benzeyen bir şişkinlik oluşmuş, dokuz ay on gün sonra yarılan bu şişkinliğin içinden beş çocuk çıkmış ve bu çocukların en küçüğü Buğuhan yaşına gelince hükümdar olmuştur. Ayrıca bu menkıbede saadet kaynağı olarak görülen ve zarar gördüğünde devletin de zarar göreceğine inanılan bir kutlu bir kayadan -kutlu dağ- da bahsedilmektedir

Bahaeddin Ögel (2001:87) de Hun hakanlarının *Tengri Kut Şanyu* unvanı ile anıldıklarını vurgulamakta ve eski Türk devletlerindeki savaş gücünün de idarecilerde (hakan ve komutanlar) bulunan kuttan kaynaklandığını ifade etmektedir. Ögel, Tanrının Türk Kağanlarına verdiği kut kaynaklı bu gücün komutanlara da geçtiğini ve onların da başarılarını, buraya bağlayarak övündüklerini ve bu yaklaşımın Çin devlet geleneğinde olduğu gibi yalnızca hükümdarlarda kalmadığını, tüm komutanlara millete de dağıldığını özellikle vurgulamaktadır.

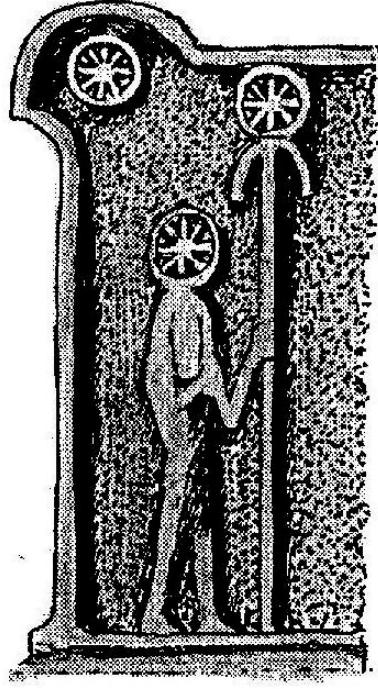
Gök-Tanrı'dan alınan kut'un, yükümlülükler yerine getirilmediği takdirde Tanrı tarafından geri alınabileceği inancının da altı çizilmelidir. Bu bağlamda Eski Türk devlet geleneğinde yönetim ve hakimiyet anlayışına yön veren ana ilke devletin halk için olduğudur. Bir tür kuvvetler dengesi oluşturan kurumlar, yönetime katılma açısından çağının ilerisinde bir yapılanmayı ortaya koymaktadır (Bozatay 2016:24).

Kut ve Hakimiyet Sembolizmi

Diğer birçok toplumda olduğu gibi Türk devletlerinde de ve hakimiyet sembolleri, atalarının ruhlarını, kabile ve devletin ilahi koruyucularına olan inancı kendisinde toplayan bir nevi uğur objesi rolünü oynamaktadır. Bu objeler, gölgesinde toplanılan ve halkın birliğine göndermeler yapan semboller olmakla birlikte, kaybolduğunda afetlerin yaşanması ve devletin varlığının sonlanacağına inanılan kutsal nesneler olarak algılanmaktaydı. Tüm bu totemler daha sonra devletin ve hakimiyetin yanında halkın şeref ve haysiyet sembollerine dönüşmüşlerdir.

Berberliğin, hakimiyetin ve nihayet devletin, dışarı bakan yüzünü simgeleyen ve tarihsel süreçler içerisinde değişen belirli sembollerden söz etmek mümkündür. Özel olarak süslenmiş başlıklar, kabilelerin önde gelenlerinin ve dini önderlerin kıyafetleri hakimiyetin en eski sembolleri olarak kabul edilebilir. Tüm devletlerin ve halkların bu tarz hakimiyet sembolleri olduğunu ifade etmek mümkündür. Örneğin kolektif birliğin en eski sembol şekillerinden biri, bugün İstanbul Arkeoloji Müzesinde Muhafaza edilen Asur Kralı Tukulti-Ninurta (M.Ö. 1244-1207) dönemine ait dikili taş üzerindeki tasvir kabul edilmektedir (Resim-1). Taşın üzerinde, tepesinde 8 milli tekerlek şeklinde güneş tasviri olan ve alt kısmına ait iki kurdele bağlanmış bir sopa tasviri görülmektedir (Ahmedov 2014:42-43).

⁵ (Kitabe I, Doğu 29; Kitabe II, Doğu 23)

Resim-1 Asur Kralı Tukulti-Ninurta dönemine ait taş plak üzerinde tasvir (Ahmedov 2014:242)

Geçmişten günümüze Türk devletlerinde devletin bağımsızlığını ve milletin hürriyetini gösteren birçok sembol kullanılmıştır. Bu sembollere; bayrak, tuğ, sancak, nevet, davul, unvanlar/lakaplar, bastırılan paralar, hükümdar adına okunan hutbeler, hükümdarlara has elbise ve kostümler⁶, devlet binaları veya yapıları, taht ve taç gibi pek çok obje örnek olarak verilebilir (Koca 1995).

Eski Türk devletlerinin en önemli hakimiyet sembolleri tuğ ve bayraklardır. Çoğunlukla birbirine karıştırılmakla birlikte tuğ ve bayrak birbirinden farklı ama aynı ölçüde kutsal öğelerdir. Aralarındaki farkların en büyüğü tuğun bir devlet ve bağımsızlık sembolü olması ve daha resmi bir hüviyet içermesidir. Devlet içindeki bölümleri, herkesin rütbe ve vazifelerini gösteren tuğ, adeta canlı bir ferman gibidir (Ögel 1971:143).

Ögel'in ifade ettiği tuğun canlı bir ferman oluşu hükümdarın Tanrı'dan aldığı kut ile ilişkilidir. Tuğlar tanrısal alan ile devletin ve milletin ilişkili olduğunun göstergesi ve hatırlatıcısı konumundaki objelerdir. Eski Türklerin en önemli kültürel mekanizmalarından biri olan atalar kültü yalnızca bir inanç sistemi olarak algılanmamalı, aynı zamanda toplumsal düzen ve bu düzenin en önemli kurumu olan devlete bakış açısını da belirlemektedir. Bu durum göz önüne alınarak Türk devlet geleneğinde Tuğ yapımında kullanılan malzemeler de inanç çerçevesinde değerlendirilmelidir. Tuğlar yapılırken esas olarak Tanrı katından kutun ve ilahi inayetin insanlara bahşedilmesine vesile olabilecek kutlu malzemelerin kullanılmasına özel bir önem verilmiştir.

Sonraki dönemlerde at kuyruğu kullanılsa da bilinen ilk tuğ örneklerinin Türklerin kutsal gördüğü uzun tüylü *Yak Öküzünün* kuyruğundan yapıldığı görülmektedir. Kut-uz, kot-uz, hot-uz gibi adlarla da anılan yak öküzü bozkır şartlarında yaşayabilen güçlü bir tür olmasından dolayı Türk mitolojisinde hayvan-atalar grubunda yer almış ve kutsal sayılmış, gök inancıyla ilişkilendirilmiştir. Ruh yani kut barındıran anlamına gelen kut-uz kelimesiyle anılan ve kutsal olarak görülen bu hayvan kurban edildikten sonra tüyleri tuğ yapımında kullanılıyordu. Daha sonraları ise kut-uz/kot-uz kelimesi Hakanların taçlarını süsleyen sorguclar içinde kullanılmış ve Türk devletlerinin hakimiyet sembollerinden biri olarak görülmüştür. Kut-uz kelimesinin kut barındıran anlamına gelmesi ve tuğların esas malzemesini teşkil eden hayvana adını vermesi tuğların kut ile ilişkisini ortaya koyması bakımından çok önemlidir.

Tarihi kalıntılarda Gök-Türk kağanı T'amon-Chulo olabilecek bir süvarinin eyerinde ise al bayrağa bağlı bir ak-kut-uz tuğu dikilidir. Türkler'de kut-uz tuğunu tasvir eden birçok eser vardır. Bunlar arasında, Göktürkler'in doğudaki merkezi olan Ötüken dağlarında bir kaya üstünde kut-uz tuğu taşıyan atlı alplerin resimleri özellikle

⁶ Türkiye Selçuklu sultanlarının kendi tezgahlarında dokuttukları, lüks kumaşlardan yapılma ve üzerine kendi isim ve unvanlarının işlendiği bu elbiselere Tıraz veya Hil'at deniliyordu. Bu durumu çok eski bir gelenek olan, din adamlarının ayin yaparken kullandıkları elbiselerin birer hakimiyet sembolü olarak kullanılması geleneğinin Türk devletlerine yansımaları şeklinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

dikkat çeker. Karluk dönemine (766-840) atfedilen bir gümüş tabakta ve Kâbil'deki Türk-Şâhî sülâlelerinin bir sikkesinde de kut-uz tuğu görülür (Esin 2006:186).

Zaman içinde kut-uz yerine at kılı ve perçemlerinin kullanılması da eski Türk inanışlarıyla ilgilidir. Şamanı ayin sırasında gökyüzüne taşıyan binek hayvanı olmasından dolayı at kutsal bir hayvandır. Bu sebeple kuyruk ve yele kılları da kutsal sayılmış ve bununla ilgili ritüeller geliştirilmiştir. Atın bu özelliği İslâmiyet'in kabulünden sonra Müslüman Türk toplulukları tarafından Allah yolunda yapılan savaşa ve cihat anlayışına bağlantılı şekilde İslâmî inanişâ da uyarlanmıştır (Çoruhlu 2012).

Tuğ yapımında Gök-Tanrı inancının izlerini görebileceğimiz bir diğer uygulama ise tüylerinden yararlanılacak olan hayvanın kurban edilmesidir. Kutlu nesnenin, tanrı ve kut ile olan ilişkisinin gerçekleşmesi için yapılan kurban verme ritüeli için kurban edilecek atlar bir sırığa geçirilerek gövdesi göğe doğru dikilirdi. Bu uygulamada inanç içerikli göndermeler ve anlam dünyası bakımında pek çok derin anlam görmek mümkündür. Buna göre, kurban edilmiş bir atın tüylerini saklamak devlete, millete ve hükümdara uğur getirir, Tanrıdan kut celp ederdi (Ögel 1971:143).

Bu uygulamayı, Anohin'in Altay Şamanlarının inanç içerikli materyallerine ilişkin yaptığı saha araştırmalarında elde ettiği davul üzerine yapılmış çizim görsellerinde de görmek mümkündür (Resim-2). Bu uygulamayla at kurban edilip göğe kaldırılarak, kutlu ve tanrısal hale getirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Uğurlu olduğuna inanılması da kutlu ve tanrısal oluşundan ileri gelmektedir.

Resim-2 Altay Şaman Davulu üzerine çizilen At kurban edilme sahnesi

At kuyruğunun saklandığı ve uğurlu olarak görüldüğü uygulamaları, devam eden tarihi süreçler içerisinde değişerek de olsa görmek mümkündür. Osmanlı dönemi de dahil olmak üzere at kuyruğunun düğümlenmesi ve bağlanması çok eski bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çetin savaşırlara girmek üzere hazırlanan ve bu yönde eğitilen *alpler* atlarının kuyruklarını bağlamak veya kuyrukları kesip tuğ yapmak suretiyle devlet ve millet yoluna canlarını ortaya koyduklarını ve kendilerini ölüme adadıklarını ilan ederler, diğer taraftan da bu uygulamayı uğurlu görürlerdi (Zeren 2021:65).

Resim 3 Kuyruğu düğümlenmiş at, Uygur dönemi duvar resmi, Koço 9-10 yüzyıl (Zeren 2021:65)

Eski Türklerde tuğların asıldığı direklerin tepesinde hakimiyet unsuru olarak sayılan çeşitli semboller de bulunmaktaydı. Bunlar hayvan totemleri ve Gök-Tanrı inancıyla ilgili simgeler şeklindeydi. Bu tuğ başlıkları kurt, kartal, şahin, yapan keçisi, ay, güneş gibi semboller yanında mızrak ucu şeklinde de olabilmektedir. Bu devlet geleneği Osmanlı döneminde de hilal, güneş, dünya ve hatta evreni temsil eden küre, mızrak ucu biçimindeki tuğ başlıkları şeklinde devam etmiştir. Tuğ başlıklarının mızrak ucu şeklinde olabildiğini gösteren örnekler gerektiğinde silaha dönüştürdüklerini düşündürmektedir.

Bu tarzdaki tuğ başlıklarına Türklerin kutsal olarak gördükleri hayvanların en önemlilerinden olan ve devlet kurmaları, yeni vatanlar bulmaları için onlara yol gösteren, liderlik yapan kurt başı figürüyle yapılan tuğları örnek olarak verilebilir (Resim 4). Bu objeler Gök-Tanrı inancının ve kut felsefesinin maddi kültüre yansımaları olarak değerlendirilmelidir (Ögel 1971:144; Zeren 2021:68).

Resim 4 Kurt başlı Türk Tuğu taşıyan Alp (Zeren 2021:68)

Uygur döneminde yazıldığı düşünülen Oğuz Kağan Destanı'nda geçen "*Güneş tuğumuz, gök de otağımız olsun*" şeklindeki ifade mitolojik sembolizm ve tuğa olan bakışı ifade etmesi açısından çok önemlidir. Buna göre gök katında bir nizam vardır. Bu nizamın kurucusu Gök-Tanrı, tuğu da güneştir. Bu gök nizamının yer yüzündeki izdüşümü Türk devleti, Gök Tanrının izdüşümü ise Türk Hakanıdır. Kutlu nesnelerden yapılarak yüksek direkler üzerine asılan tuğlar da tanrının kutunun güneş gibi devletin üzerinde olmasını temsil eder. Bu durumun daha önce de bahsi geçen Mezopotamya krallarının ve sancaklarının güneş ile sembolleştirildiği tarihi kalıntılar arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir (Resim-1).

Benzer şekilde Manas Destanında da geçen "*Kızıl tuğun dibini yere sançınız başını göklere yayınız*" şeklindeki ifadelerle sancağın göklere kadar uzanmasına göndermede bulunularak yüceliği vurgulanmaktadır. Çoruhlu'ya göre (2012:331) günümüzde de benzerlerini gördüğümüz bu türlü uygulamalarla arka planda tuğların yüceliği vurgulanmakla birlikte aynı zamanda yeryüzü ve gökyüzü, yani insan ve Tanrı katlarının birleştirilmesine göndermeler yapılmaktadır.

Sonuç olarak tuğ, yanında davul ile birlikte bu birleşmenin bir aracıdır. Buna göre Tuğ ve davulun en önemli işlevlerinden biri Tanrısal alan ile olan iletişimi sağlamaktır. Bu sebeple tuğ, davul ve benzeri totemler, uğurlu ve kutlu sayılıyor, yokluklarında savaşların kaybedileceğine inanılıyor, yitirilmeleri de devletin bağımsızlığının tehlikeye girmesiyle eşdeğer tutuluyordu.

Kut Sembolizmi ve Davul

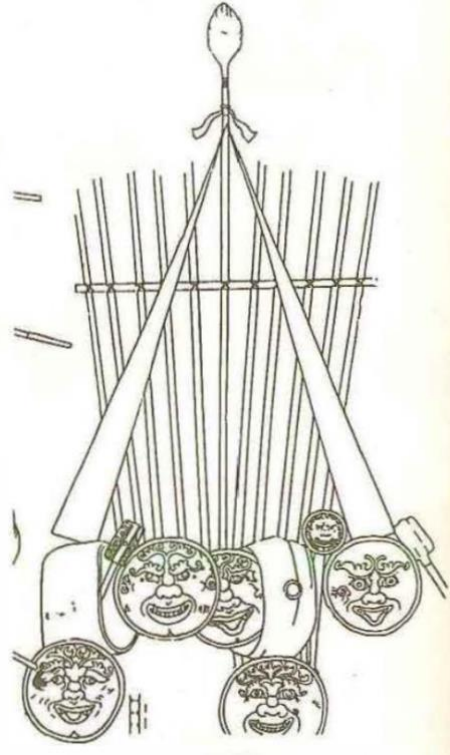
Tuğ kadar önemli ve tuğun en belirgin eşlikçisi olarak kullanılan bir diğer hakimiyet sembolü obje de yukarıda da ifade edildiği gibi davuldur. Hatta İnan'a göre (1986:94) Yakut Şamanlarının davul bulamadıkları zamanlarda bunun yerine at kılı ile ayın yapımlarıyla Türk Devlet geleneğinde tuğ yapımında kullanılan at kuyruğu arasında direk bir bağlantı vardır. Bu ilişkiler bütünü kutsal olan bu üç nesnenin tanrısal alan ile olan ilişkilerini, aynı zamanda da oradan beklenen uğur ve talih boyutuyla kuta aracı yapıldığını ortaya koyması açısından çok önemlidir.

Gök-Tanrı inancının da etkisiyle toplum algısında davulun Tanrısal alan ile olan ilgi ve iletişimi sağladığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Buna göre şaman davulunda olduğu gibi tuğ davulu da bir yandan kendisi bizatihi kutlu bir çalgı olmakla birlikte diğer taraftan da kutu celp edecek bir nesne olarak görülmektedir. Uğurlu bir obje olarak görülen tuğ ile davul çoğu zaman eşit ve eşdeğer görülmüştür. Öyle ki daha sonraki tarihi süreçlerdeki uygulamalarda diğer çalgıların da eklenmesiyle tuğ ve davul aynı anlamda resmi bir devlet müziğini ifade etmek için kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

Kutadgu Bilig'de geçen "*Gök gürlledi, vurdu nevbet tuğu, şimşek çaktı, hakanın tuğunu/bayrağını çekti*" şeklindeki ifade de tuğun geniş manada davulu da kapsayacak bir anlam sahasına evrildiğini göstermektedir. Kaşgarlı Mahmud'un Divânı Lugâti't-Türk'ünde de tuğ ve kösün (tuğ davulu) aynı anlama geldiğinden ve bağımsızlık alâmeti olarak kabul edildiği anlatılmaktadır.

Esin (2006:186) gerek duvar ve kaya resimlerindeki tasvirlerden gerekse de diğer yazılı kaynak ve efsanelerden tuğ ile davul/kös/tabî/küv'e arasında tarihi bir bağ kurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Semerkant Afrasiyab sarayı duvarlarında hükümdarın bayrağı ve tuğu ortada olmak üzere farklı boylara ait tuğlar ve önünde

boynuzlu maskeler ile süslenmiş davullar görülmektedir (Resim 1). Bu kalıntılarda davulların boynuzlar ile süslenmiş olması da yine inanç içerikli olmakla birlikte tanrı katından gelmesi umulan inayete ve uğura (kuta) aracılık etmesi için yapılan bir uygulama olmalıdır. Esin ayrıca bu resimden ve Kaşgarlı Mahmud'un "*tuğum tikip uruldu*" ifadesinden hareketle tuğ ve davul arasındaki bağı tekrar vurgulamaktadır.

Resim 1 Farklı boylarda tuğlar ve maskelerle süslenmiş davullar (Esin 2006; Ek Resim 197)

Dîvânü Lugâti't-Türk'te Tuğ ve davul ile ilgili aktarılan bir diğer bilgi de Balasagun'daki Türk Hakanının, *Şu Sarayı* önünde her gün 360 nevbet (davul) vurdurduğu ve "*Han tuğ urdı*" ve "*Tuğ urıldı*" şeklindeki ifadelerdir. Divan'da ayrıca Türk Hakanları Büke Budraç ve Arslan Tekin Gazi'nin kendi aralarında yaptıkları savaşta davul ve borular çaldırdıkları da aktarılmaktadır (aktaran Erendil 1992:5).

Davulun Türk devlet geleneğinde kullanımına bir diğer önemli örnek ise İslam Tarihçilerinden *İbn-i Cerir'in* (ö. 923) *Taberi Tarihi*'nde (915) geçen Türklerin savaş adetlerine dair bilgilerdir. Bu kaynaktan öğrendiğimize göre; Türklerin adetleri arasında savaşa başlamadan önce seçkin üç süvarinin karşılıklı olarak kozlarını paylaşmaları önemli bir yer tutar. Ama bu ön çarpışmaya çıkmadan önce bu savaşçıların her biri davullarını çalmalı ve savaşa hazır hale gelmelidir (aktaran Erendil 1992:5). Bu eski gelenek adeta çalgının Tanrıdan ilahi yardımın, yani kutun istendiği, dua benzeri bir seremonidir.

Davul ve tuğun maddi varlığının Türkler için bağımsızlıkla eşdeğer görülen bir öneme sahip olduğunu göstermesi açısından Çin kaynaklarında verilen bilgiler yol göstericidir. Tuğun kaybedilmesinin bir anlamda hakimiyetin de kaybedilmesiyle eşdeğer görülmesine benzer şekilde davul da bağımsızlığın kaybedilmemesi için can pahasına korunması gereken kutsallar arasındaydı. Çinlilerin savaş sırasında bir Türk ordu veya birliğinin tuğunu veya davullarını ele geçirmeleri halinde bunu büyük bir başarı olarak ilan etmesi, diğer taraftan Türklerin ise bu durumu büyük bir hezimet olarak karşılamaları, bu objelere atfedilen inanç kaynaklı geleneksel alt anlamlardan kaynaklanmaktadır.

Türklerin çalgılarını dini bir seremoni aracı olarak kullandıklarını öğrendiğimiz bir diğer kaynak olan Bizans gezgin ve tarihçilerinden Zemarkos Kök-Türk'lerde şahit olduğu bir törene dayanarak Türklerin pagan papazlar (Mecusiler) olduğu yönündeki kanaatini ifade etmektedir. Zemarkos'a göre dini bir tören olduğu anlaşılan bu ritüelde "(Türkler) beraberlerinde getirdikleri eşyayı yıktıktan sonra garip garip okuyup üflemeğe başlamışlardı. Çatıdan ateş yakmışlar ve Kök-Türk diliyle Bizanslılarca anlaşılmaz bir takım saçma şeyler homurdanarak zillerle, davullarla dehşetli bir ahenk düzenlemişlerdi" (Ligeti:64'den aktaran; Erendil 1992:3).

Gök-Tanrı inancı etkisinde şekillenen Türklerin devlet geleneklerindeki, hakimiyetin ve Tanrıdan alınan kutun davul ile sembolize edilerek görülür hale getirilmesi durumu devam eden yüzyıllarda İslam dini kabul edilmiş olsa da, özü itibarıyla korunarak devam etmiştir. Hünkar çadırı önünde çalınan ve *Nevbet* olarak adlandırılan davul takımının yaptığı icra şekli Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerinde de hükümdarlık alameti olarak görülmeye devam etmiş, İslamiyet'in kabulü ile beş vakit nevbet yalnızca hükümdar için çalınmış

ancak hükümdarın izin verdiği beylerin üç vakit nevbet çaldırabildikleri görülmüştür (Uzunçarşılı, 1988: 29'dan aktaran; Zeren 2021:74) Anadolu Selçukluları Devletinde Hükümdar ile birlikte yolculuğa veya savaşa giden kös, davul, zurna, nakkare ve nefir çalgılarından oluşan bu askeri müzik takımı Nebet-i Penç veya Pençgâne olarak adlandırılırdı (Uzunçarşılı, 1988:74'den aktaran; Zeren 2021:74).

Ordu müziği geleneği Türklerin kurdukları Harezmşahlar Memlûkler Babürlüler gibi diğer devletlerde ve Anadolu beyliklerinde de kullanılmış bir hakimiyet alameti olarak kabul edilmiştir. Öyle ki devlet geleneğinde bir siyasi figürün (devlet, beylik, hükümdar, bey vb.) tanınması karşı tarafa hediye edilen davul ile sembolize edilmiştir. Bu durumun en bilinen örneklerinden biri de Anadolu Selçuklu Hükümdarı III. Alaeddin'in Osmanlı beyliğini davul, tuğ ve kılıç hediye ederek tanınması ve otoritesini kabul etmesidir. Yine Osmanlı hanedanında da davul bu önemini korumuş ve mehter adı altındaki askeri müzik uygulamalarının merkezinde yer almıştır. Kökeni Farsça "mihter" sözcüğünden gelen ve ulu en büyük anlamlarına gelen Mehter kelimesi Osmanlılara Memlûklerden geçmiştir (Uzunçarşılı, 1988:135,206,316; Çulcuoğlu, 2004:115; Ögel, 2000:109-111'den aktaran; Zeren 2021:75).

Davul-Tuğ-Bayrak üçlüsü bağımsızlık sembolü olarak Osmanlı mehterlerinde de yerini korumaya devam etmiştir. Türk devletlerinde görülen at veya yak öküzü (kut-uz) kuyruklarına benzer şekilde Osmanlı ordu yapılanması, tepesinde bir demet at kuyruğu ile orta kısmında asılı küçük bir davul/tümrük bulunan tuğlar da özünde bu sembolizmin devamı niteliğindedir. At kuyruklu tuğ geleneği Osmanlı Mehterindeki çevgan adı verilen müzik aletinde de devam etmiştir (Resim 2).

Resim 2 Hunlarda tuğ-davul takımı (solda) ve Osmanlı mehterinde tuğlu davul (sağda) (Zeren 2021:75)

Türklerde askeri müzik geleneğinde Hakanlık kösü, davul takımı ile bir mehter birer ordu birliği olup barışta askeri disiplini ve eğitimi sağlayan, savaşta ise ordunun çıkışı, ilerlemesi, duruşu gibi askeri hareketleri düzene sokan taktik bir unsur ve araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş esnasında ise bu işlevler arasında ordunun hareketlerine yön vermek veya işaretleşmek, savaş esnasında birliklerin yerlerinin belirlenmesi, konumlarının ve hareketlerin bildirilmesi, sevk ve idareyi kolaylaştırmak gibi taktik beceriler sayılabilir. Hunlardan itibaren davulun ayrı ayrı ritimlerle çalınarak hücum, baskın, geri çekilme, toplanma ve tehlike haber verme gibi amaçlarla kullanımı görülmektedir. Davul ve mehter çalmanın bir amacı da güvenlik nöbetçilerinin uyumalarını ve görevlerini eksiksiz yapmalarını sağlamaktır. Askeri müzik, askeri güç ve moral verdiği gibi düşmanı korkutan, sınırlarını bozan bir niteliğe sahip olduğu için sıcak çarpışmalarda genellikle ilk hedeflerden biri olmuştur ki bunu durum Gazneli Mahmut'un ve ilk Haçlı seferlerinin kayıtlarında görülmektedir (Gazimihal 1955:7-9'dan aktaran; Zeren 2021:76).

Ancak bu işlevsellik Türk devletlerindeki askeri müzik geleneğinin tek nedeni olmadığı gibi, konunun sadece bu işlevsellik boyutu ile değerlendirilmesi de tam olarak anlaşılamamasına neden olacaktır. Zira savaş öncesinde ve savaş esnasında çalınan askeri müziğin işlevselliği kadar önemli olan bir diğer boyutu da Türklerin din ve devlet felsefesine göre bir *savaş andı* yada *savaş uğuru* yerine geçmesi olarak okunmalıdır. Nitekim Ögel bu mefhumu Türklerin din ve devlet felsefelerine dayanan şehitliğe hazırlık fedailik at kuyruğunu bağlama gibi savaş andı ile ilgili diğer uygulamalarla da bağdaştırmaktadır (Ögel, 2000:96-98'den aktaran; Zeren 2021:76).

Bu semboller yolu ile kutu celp etme ve Tanrı'dan kut isteme anlayışı savaş andı ve savaş uğuru olarak görülen objeler olan Tuğ-Bayrak ve Davula *saçı yapmak ve kurban vermek* gibi uygulamaların yerine getirilmesi ile de desteklenmiştir. Bu gelenek Osmanlı devletinde tuğların çıkışının devlet Töreni olarak kutlanması ve tuğlara 12 koç kurban verilmesi ile Fetih Suresinin okunması gibi ritüellere evrilerek devam etmiştir (Ögel, 2000:97-98'den aktaran; Zeren 2021:76).

Savaş esnasında Hakanlık veya komutanlık otağının kurulması ve otağın yanına tuğ dikilmesi de bir Türk geleneğidir. Milat'tan önce 119 yılında Hunlar ile Çinliler arasında yapılan savaşa dair Çin kaynaklarında geçen "beyler beynin otağının önünde dikili kılıcı Hun bayrağının altında Hun ve Çin askerleri göğüs göğse dövüşmüşlerdi" ifadesi de bu durumu ifade etmektedir. Savaş esnasında bile tuğların ve davulun gölgesi altında savaşma arzusu adeta bu objelere atfedilen uğur, şans ve bereket anlayışlarının birer göstergesi niteliğindedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi tuğ ve davulun savaşta ve barışta devletin istiklâlini ve Tanrı vergisi kutu korumakla görevli ordu'nun da bir sembolü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Birçok anlam katmanlarıyla dolu olan, devletin hakimiyet ve iktidarının sembolize edildiği tuğ ve davulun inanç içerikli bir derinliği olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Türklerin en eski inançları olan Gök-Tanrı inancı ile iç içe geçmiş olan şaman inançlarının günümüz ve yakın tarih uygulamalarında da pek çok kültürel uygulamaya etki ettiği bilinmektedir. Yüz yıllar içerisinde oluşan devlet geleneklerinde ve günlük hayata dair ritüellerindeki şaman inancının müzikal etkisi özellikle şaman davulu etrafında şekillenmektedir.

Buradan hareketle tarihi süreçler incelendiğinde Türk devlet geleneğinde hükümdarın, hakimiyet yetkisinin Tanrıdan aldığı kuttan kaynaklandığına inanılmakta ve bu hakimiyet yetkisinin görünür hale geldiği sembollerden birinin tuğ ve davul ikilisi olduğu görülmektedir. Tuğ ve davulun şaman inancından kaynaklı özel bir yeri olduğu düşünüldüğünde bu çalgıların Tanrıdan hakana verilen kutu temsil ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalgıların yapıldığı malzemelerin de yine inanç içerikli özel objelerden seçiliyor oluşu belli ritüellerle elde edilmesi de bu durumu destekler niteliktedir.

Türk inancında kut sadece hükümdara verilen yönetme yetkisini değil aynı zamanda tüm topluma dağıtılmış bir Tanrısal vergiyi de ifade eder. Her insana ayrılan bu Tanrısal paya *ülüş* denir. Ülüşler arasındaki farklar ancak kutluların kutlarını kutsuzlar ile paylaşmaları yoluyla kapanabilir. İşte bu sebeple Türk hakani halkına hizmet için Gökten almış olduğu kutu halkına geçirmek veya dağıtmak için vardır. Her ne kadar kutu yani yönetme yetkisini ve gücünü Gök-Tanrı'dan aldığına inansa da düzene uymak zorundadır. Düzene-adaletle uymak hükümdarın görevidir, aksine halkına bağışlamış olduğu bir lütuf değildir.

Bu bağlamda Nevbet davuluna yüklenen işlevlerden biri de Tanrıdan hakana ve millete verilen kutun sürekli olarak muhataplarına hatırlatılması ve devlet nizamının sürekliliğinin sağlanması olduğu düşünülmelidir. Günün belli saatlerinde yapılan icralarla hükümdarın yönetme erkini Tanrıdan aldığı millete hatırlatılmakta, bir bakıma dikte edilmektedir. Diğer taraftan Hakana ise bu yönetme erkinin Tanrısalılığı ve hükümdarlık görevlerini adaletli bir şekilde yerine getirmeye Tanrı tarafından kutunun geri alınabileceğini hatırlatılmaktadır. Bu çerçevede Türk Devlet geleneğinde her zaman çok önemli bir yer tutmuş olan nevbet vurma, dolayısıyla da askeri müzik ve marş geleneğinin arka planında Tanrısal gücün celp edilmesi için gerçekleştirilen bir tür dua etkinliği olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Kaynaklar

- Ahmedov, Sebuhi. Türk Halklarında Devlet ve Hakimiyet Sembolleri: Bayrak, Sancak, Tuğ. 2014.
- Bayat, Fuzuli. Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı. Ötüken Neşriyat, 2006.
- Bozatay, Şeniz Anbarlı. "Eski Türk Devletlerinde Siyasal İktidarın Meşruiyet Kaynağı Olarak 'Kut' Anlayışı ve Sınırları". Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi, c. 8, sy 29, 2016, ss. 24-32.
- Çandarlıoğlu, Gülçin. İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2003.
- Çoruhlu, Tülin. "Tuğ". İslam Ansiklopedisi, c. 41, 2012, ss. 330-32.
- Çoruhlu, Yaşar. Türk Mitolojisinin Anahatları. Kabalcı Yayınevi, 2002.
- Erendil, Muzaffer. Dünden Bugüne Mehter. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1992.
- Ergun, Pervin. Türk kültüründe ağaç kültü. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2004.
- Esin, Emel. İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş. Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1978.

- . Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu. Kabalcı Yayınevi, 2006.
- İnan, Abdulkadir. Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar. 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu, 1986.
- Kafesoğlu, İbrahim. Türk Milli Kültürü. 1. Basım, Ötüken, 1998.
- Kalafat, Yaşar. Altaylar'dan-Anadolu'ya Kamizm-Şamanizm: Sosyal Antropoloji Araştırmaları. Yeditepe, 2004.
- Koca, Salim. "Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'un Aldığı ve Kullandığı Hâkimiyet Sembolleri". *Belleten*, c. 59, sy 224, 224, Nisan 1995, ss. 55-74.
- Köprülü, Mehmet Fuat. Türk edebiyatı tarihi. 2. Baskı, Ötüken, 1980.
- Ögel, Bahaeddin. Düünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları. Milli Eğitim Basımevi, 2001.
- . Türk Kültürünün Gelişme Çağları II. Milli Eğitim Basımevi, 1971.
- Turgunbayer, Çaşteğin. "Kırgız Kültüründe Kut Kavramının Özellikleri". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, sy 47, 47, Mart 2019, ss. 245-57.
- Türker-Küyel, Mübahat. "Atatürk'ün Saadet Anlayışı Hakkında Bir Deneme". *Erdem*, c. 5, sy 12, 1997, ss. 649-83.
- Zeren, Münevver Ebru. "Türklerde İstiklâl Anlayışı ile Devlet ve Ordu Müziği Geleneği Kapsamında İstiklâl Marşımız". *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 4, sy 1, 1, Mayıs 2021, ss. 61-98.

KUT BELIEF IN TURKS AND EFFECTS ON MARCH TRADITION

Oğuz KALKAN

ABSTRACT

The word Kut; although it also has the meanings of abundance, luck, good chance and fortune it essentially expresses the administrative power and the power bestowed on Hakan from God. Kut, which is given to Hakan from God, is a concept that is believed to be always possible to be taken back by God if Hakan or the people do not fulfill their responsibilities. This abstract concept, which has many layers of philosophical meaning, has been made visible with some symbols and objects. Traces of old Turkish beliefs should be sought in these symbols. One of the blessed symbols is the tradition of Nevbet, which is practiced by drumming at certain times of the day in front of the Hakan. The tradition of playing these drums has become one of the oldest Turkish state traditions, and although this tradition has evolved in the form of mehter and band, its practice has never been abandoned. In this study, the philosophical meaning and importance that given to drums and nevbet will be emphasized.

Keywords: Kut, Shamanism, Administrative Power, Band, Nevbet, Mehter